

DLA doktori értekezés tézisei

Karasszon Eszter

Dmitrij Sosztakovics Csellóversenyei

Témavezető: Dalos Anna (DSc)

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti

tudományos besorolású doktori iskola

Budapest

2022

I. A kutatás előzményei

A gordonkaversenyek keletkezésének idején Dmitrij Sosztakovics a Szovjetunió egyik legelismertebb, bár egyben legvitatottabb zeneszerzőjének számított. Azt jelenti ez, hogy személyével és műveivel sokan és sokszor foglalkoztak, de a kor külső adottságának függvényében ezeknek a megnyilatkozásoknak az információ-értéke legalábbis kérdéses. A zeneszerző halála erre a felemás helyzetre nem tett egyértelműen pontot, sőt az életmű körüli viták a 20. század utolsó harmadában mintegy újabb síkon folytatódtak. A recepciónak ennek a második fázisában a kezdeményező szerep Szolomon Volkové és szenvedélyesen vitatott Testamentum című könyvéé volt. Bár a körülötte folyó viták még napjainkban sem tekinthetők lezártak, az kétségtelen, hogy megindította a tisztázatlan kérdések rendezésének folyamatát. Napjainkban, amikor újabb meg újabb tehetséges interpretátorok jelentkeznek szólásra, a Sosztakovics-recepciónak egy harmadik periódusa látszik kibontakozni. Sosztakovics két csellóversenyének gondolati és érzelmi világát ma sem könnyű megérteni, de napról napra több feldolgozott kutatási anyag áll rendelkezésünkre.

II. Források

A versenyművek partitúrája mellé bőséges, elsődleges információként járulnak az első hang- és videó-felvételek, Msztyiszlav Rosztropovics elévülhetetlen interpretációival. Az értelmezés számára fontos lelőhelyet biztosítanak a kortárs beszámolók és kritikák. Napjainkban a világ számos pontján folynak intenzív kutatómunkálatok, amelyeknek eredményeit elsősorban az angol nyelvű publikációk közvetítése révén ismerhettem meg. A legkitűnőbb magyar interpretátorok benyomásairól és értékítéleteiről személyes beszélgetésekben tájékozódtam (Onczay Csaba, Perényi Miklós, Banda Pál).

III. Módszer

A disszertáció szerkezetében a kínálkozó legegyszerűbb lépéssort követtem: a kompozíciók keletkezésével kapcsolatos ismeretek felvázolása során következett a versenyművek zenei anyagának a lépésről lépésre való értékelése. Kiegészítő alapszempontként vissza-visszatértek a zeneszerző hangszerkezelésével kapcsolatos leglényegesebb kérdések. A darabok legendás interpretátorával, Msztyiszlav Rosztropoviccsal, és azok magyarországi fogadtatásával egy-egy külön fejezetben foglalkoztam.

IV. Eredmények

Munkám Sosztakovics két gordonkaversenyével kapcsolatban a tudnivalók első magyar nyelvű összegzése. Több mint fél évszázad elteltével fontos esetekben kísérletet tettem a kortárs szövegek elhallgatásainak, illetőleg vélhetőleg szándékolt tév-információinak a beazonosítására és az értelmezésére is. A mesterművek abszolút zenei formája mögött számos ponton (főként a kölcsön-anyagok révén megragadható) program-tartalmak kimutatásával is megpróbálkoztam. E tekintetben különösen a 2. gordonkaverseny esetében volt szükség az önállóságra, amely az elsőhöz képest mind a mai napig relatíve feltáratlannak tűnik, és nehezen megválaszolható kérdéseket vet föl.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A disszertációs munkáim időtartama alatt többször is alkalmam volt egy-egy rangos Sosztakovics-interpretációban részt venni, Várdai István és Perényi Miklós szólójával. Zenekari muzsikusként a feladataim közé tartozott Sosztakovics egyéb műveinek: szimfóniáinak és kamarazenekari darabjainak a megszólaltatása. Doktori koncertemen az op. 40 gordonka-zongora szonátáját fogom előadni.